

Pelabuhan Ratu en omgeving	172
Van Bogor naar Bandung	173
Bandung	175
Preangerhoogland	181
Van Bandung naar Yogyakarta	182

Yogyakarta en omgeving 187

Yogyakarta	187
Actief: Dwalen door Taman Sari	189
Borobudur	201
Prambanan en omgeving	206
Meer bestemmingen rond Yogyakarta	212
Surakarta	215
Omgeving van Surakarta	220

Oost-Java 222

Malang	222
Omgeving van Malang	225
Zuidkust	230
Nationaal Park Bromo-Tengger-Semeru	234
Actief: Wandeling op de Gunung Bromo	236
Pasir Putih	237
Actief: Beklimming van de Gunung Semeru	238
Ijenmassief	239
Nationaal Park Baluran	240

Noordkust tussen Jakarta en Surabaya 242

Cirebon en omgeving	242
Pekalongan en Kedungwuni	244
Diengplateau	245
Semarang	249
Omgeving van Semarang	251
Kudus en omgeving	255
Surabaya	256
Omgeving van Surabaya	262
Pulau Madura	265

Hoofdstuk 2 – Bali

In een oogopslag: Bali	270
Zuid-Bali	272
Denpasar	272
Kuta en omgeving	278

Sanur	287
Pulau Serangan	290
Benoa Port	291
Bukit Badung	291
West-Bali	298
Van Denpasar naar het binnenland	298
Pura Tanah Lot	302
Zuidwestkust tot Gilimanuk	304
Noordwestkust tot Lovina Beach	305
Midden-Bali	309
Van Denpasar naar Ubud	309
Ubud	311
Actief: Wandeltocht van Campuan naar Bankiang Sidem	322
Omgeving van Ubud	324
Van Ubud naar Bangli	329
Oost-Bali	333
Klungkung en omgeving	333
Pura Besakih	335
Van Pura Besakih naar Amlapura	336
Actief: Beklimming van de Gunung Agung	338
Zuidkust	340
Tenganan	343
Eilanden voor de zuidoostkust	345
Oostpunt	347
Noord-Bali	351
Baturmeer en omgeving	351
Actief: Bergwandelen op de Gunung Batur	353
Bratanmeer en omgeving	355
Kust ten oosten van Singaraja	358
Singaraja	358
Kust ten westen van Singaraja	361

Hoofdstuk 3 – Nusa Tenggara

In een oogopslag: Nusa Tenggara	366
Lombok en Sumbawa	368
Lombok	368
Actief: Vulkaantochten in het massief van de Gunung Rinjani	382
Sumbawa	385
Nationaal Park Komodo en Flores	390
Nationaal Park Komodo	390
Flores	393

Actief: Kustwandeling van Ende naar Wolotopo..... 399

Sumba en West-Timor..... 406

Sumba..... 406

West-Timor..... 412

Hoofdstuk 4 – Sumatra

In een oogopslag: Sumatra..... 418

Noord-Sumatra..... 420

Medan..... 420

Bukit Lawang en omgeving..... 426

Speciale regio Aceh..... 429

Brastagi en Karohoogvlakte..... 433

Actief: Wandeling op de Gunung Sibayak..... 434

Tobameer en omgeving..... 435

Van het Tobameer naar Bukittinggi..... 443

Actief: Uitstapje naar de Kepulauan Banyak..... 444

Pulau Nias..... 445

West-Sumatra..... 450

Padang..... 450

Omgeving van Padang..... 453

Mentawai-eilanden..... 454

Bukittinggi..... 456

Hoogland van Bukittinggi..... 459

Muaro Takus..... 463

Hoofdstuk 5 – Kalimantan

In een oogopslag: Kalimantan..... 468

Zuid-Kalimantan..... 470

Banjarmasin..... 470

Omgeving van Banjarmasin..... 474

Oost-Kalimantan..... 480

Samarinda..... 480

Actief: Trans-Borneo-expeditie..... 481

Omgeving van Samarinda..... 482

Actief: Per rivierbus over de Mahakam naar Ulu..... 484

Hoofdstuk 6 – Sulawesi

In een oogopslag: Sulawesi..... 494

Zuid-Sulawesi..... 496

Makassar	496
Omgeving van Makassar	503
Van Makassar naar Tanah Toraja	505
In het zuidoosten	507
Tanah Toraja	508
Die Toraja's	508
Rantepao	510
Actief: Groene trektochten in Tanah Toraja	512
Ten zuiden van Rantepao	514
Ten oosten van Rantepao	518
Ten noorden van Rantepao	519
Actief: Van Tanah Toraja naar de megalieten in de Badavallei	524
Noord-Sulawesi	526
Manado	526
Pulau Bunaken	528
Oostelijk Minahasa	530
Nationaal Park Bogani Nani Wartabone	533
Gorontalo	534
Togianeilanden	534

Hoofdstuk 7 – Molukken en Papua

In een oogopslag: Molukken en Papua	538
Molukken	540
Kota Ambon	540
Pulau Ambon	542
Actief: Uitstapje naar de Banda-archipel	544
Noord-Molukken	547
Papua	551
Jayapura en omgeving	553
Actief: Duikavonturen in de Raja Ampatarchipel	555
Baliemvallei	557
Actief: Trekking in de Baliemvallei	560
Culinair lexicon	564
Verklarende woordenlijst	566
Register	568
Colofon, fotoverantwoording	576

Suggesties voor rondreizen

— Van Jakarta naar Bali (16 dagen)

1e en 2e dag: Aankomst in Jakarta. Verkenning van de oude binnenstad Kota en het moderne centrum rondom de Medan Merdeka, bezichtiging van het Nationaal Museum.

3e dag: Rit naar Bogor, wandeling in de botanische tuin (Kebun Raya), een van de grootste van Zuidoost-Azië.

4e dag: Rit over de Puncakpas naar Bandung. Bezoek aan het Museum Konperensi Asia Afrika, excursie naar de vulkaan Tangkuban Prahuan en de theeplantages rondom Ciater. Ontspannen in de thermale baden van Ciater.

5e dag: Vlucht naar Yogyakarta. Verkenning van de sultansstad met bezichtiging van de kraton en Taman Sari. Shoppen in de winkelgalerijen aan de Jalan Malioboro.

6e dag: Uitstapjes naar de Borobudur (zonsopgang!), Prambanan (zonsondergang!) en andere tempels in de omgeving, zoals Candi Sewu en Candi Plaosan.

7e dag: Verder naar Surakarta, wandeling door de oude sultansstad met bezichtiging van de kraton en de Puro Mangkunegaran. Shoppen op de textielmarkt Pasar Klewer.

8e dag: Verder via Probolinggo naar Cemoro Lawang aan de rand van de Tenggerkrater.

9e dag: Zonsopgang boven de vulkaan Gunung Bromo, bekeken vanaf het uitzichtpunt aan de Gunung Penanjakan, daarna wandeling naar de Bromo. Verder naar Bali.

10e dag: Ontspannen, shoppen en nightlife in Kuta, Legian of Seminyak.

11e dag: Dagtocht naar de rijststrassen van Jatiluwih en naar de zeetempel Pura Tanah Lot.

12e dag: Verder naar Ubud. Wandeling door de culturele hoofdstad van Bali en bezichtiging van het Museum Puri Lukisan. 's Avonds bijwonen van een dansvoorstelling.

13e dag: Dagtocht in de omgeving van Ubud met bezichtiging van de olifantengrot Goa Gajah en de koningsgraven van Gunung Kawi.

14e dag: Dagtocht naar het Baturmeer, eventueel een wandeling op de vulkaan de Batur. 's Avonds ontspannen in een van de spa's van Ubud.

15e dag: Dagtocht naar de moedertempel Pura Besakih en wandeling door het rijstvelDENLANDSCHAP rondom Sidemen onder begeleiding van een ervaren gids.

16e dag: Terugreis vanuit Denpasar.

— Van Medan (Sumatra) via Java en Bali naar Papua (24 dagen)

1e dag: Aankomst in Medan en bezichtiging van de stad met sultanspaleis Istana Maimoon en Mesjid Raya.

2e dag: Dagtocht naar het orang-oetancentrum Bohorok bij Bukit Lawang. Indrukwekkende ontmoetingen met de onder andere door de ontbossing van het regenwoud met uitsterven bedreigde 'bosmensen' zijn daarbij niet uitgesloten.

3e dag: Verder naar het Tobameer via Brastagi in het Karohoogland, bezichtiging van het Karo-Batak dorp Lingga.

4e dag: Verkenning van het eiland Samosir met bezichtiging van de koningsdorpen Tomok, Siallagan en Huta Bolon. Bezoek aan een dansuitvoering in Huta Bolon.

5e dag: Verder naar het vulkanische hoogland rondom Bukittinggi, eventueel met uitstapje naar de tempelruïnes van Padang Lawas.

6e dag: Rondrit in het land van de Minangkabauers met bezoek aan het schilderachtige bergmeer Danau Maninjau en het koningsdorp Batusangkar.

7e dag: Vlucht van Padang (Sumatra) via Jakarta naar Yogyakarta. Bezichtiging van de oude sultansstad. 's Avonds bezoek aan een

dansuitvoering of een voorstelling van een schimmenspel.

8e dag: Excursies naar de Borobudur (zonsopgang!), Prambanan (zonsondergang!) en andere tempels in de omgeving.

9e dag: Verder naar Oost-Java via Surakarta met bezichtiging van de kraton en het Puro Mangkunegaran.

10e dag: Uitstapje naar de vulkaan Gunung Bromo en vervolg van de reis naar Bali.

11e t/m 16e dag: Rondreis over het eiland: Denpasar – Ubud – Klungkung – Pura Besakih – Sidemen – Candi Dasa – Tirtagangga – Singaraja – Lovina Beach – Batur- of Bratanmeer – Amed – Tulamben – rijstterrassen van Jatiluwih – Denpasar.

17e dag: Vlucht van Denpasar (Bali) naar Jayapura (Papua). Bezoek aan het volkenkundig museum Loka Budaya op de campus van de universiteit.

18e dag: Vlucht naar Wamena en excursie naar het Danidorp Pugima.

19e t/m 21e dag: Wandeling in de Baliemvallei naar de dorpen Jiwika, Waga-Waga, Isaima, Bugi en Piramid. Daarbij kennismaking met de tot op de huidige dag oorspronkelijke levenswijze van de Danibevolking.

22e dag: Terugvlucht naar Denpasar (Bali).

23e dag: Wellness, zwemmen, shoppen en nightlife in een van de Zuid-Balinese vakantiecentra.

24e dag: Thuisreis vanuit Denpasar.

Er zijn zowel hindoeïstische als boeddhistische *candi's* in Indonesië. In Oost-Java staan tempels waarvan het moeilijk is uit te maken of het gaat om een hindoeïstisch of een boeddhistisch heiligdom. Javaanse *candi's* beschikken over een kleine binnenruimte met niet meer dan enkele godenbeelden, wat cultische voorwerpen en, in het geval van een graftempel, de urn met de as van de overleden vorst. Op deze grondvorm wordt veelvuldig gevarieerd, onder meer met de toevoeging van allerlei aanbouwsels.

Hoewel de reliëfkunst en het beeldhouwwerk van de tempels zowel naar inhoud als vorm grote verschillen vertonen, zijn ook hier enkele gemeenschappelijke kenmerken aan te wijzen. Een veelvoorkomend motief is de **kalamakara**, een monster met een leeuwenkop en een demonentronie (*kala*) boven deuren en nissen, die door middel van linten met twee dierenkoppen uit de hindoeïstische mythologie (*makara*) is verbonden. In Oost-Javaanse *candi's* wordt de plaats van de *makara*figuren ingenomen door *nagaslangen*.

Een ander veelvoorkomend ornament is de **garoeda**, een mythische vogel en 'rijdier' van de god Vishnu. Overheersend in de *candi's* zijn

echter **plantenmotieven**, zoals weelderig slingerende guirlandes met bloemen. De lotusbloem (*padma*), waarin volgens de Indiase mythologie de goden worden geboren, vormt om die reden een belangrijk motief in de reliëfs van Javaanse en later ook Balinese tempels. De toegangspoort van menige *candi* wordt geflankeerd door **raksasabeelden**, met knuppels bewapende reuzen, die de demonen op een afstand moeten houden.

Stoepa

Behalve *candi's* werden er zowel in Midden- als Oost-Java ook talrijke stoepa's opgericht. In hun oorspronkelijke vorm waren dit halfkegelvormige grafheuvels, maar uit deze zeer eenvoudige bouwwerken hebben zich in de loop der tijd ranke heiligdommen ontwikkeld, gebouwd op een vierkante, terrasvormige basis met aan iedere zijde een trap in het midden. Rond het klokvormige bouwsel leidt een zogenaamd 'transformatiepad'. Aan alle zijden van het heiligdom zijn kapelletjes aangebracht. Drie daarvan zijn voorzien van nissen met Boeddhabeelden; het vierde dient als antichambre voor de cella, het kleine, donkere

Bij zonsopgang ligt nog nevel over het landschap onder de Borobudur met zijn stoepa's

HAVENRONDLEIDING DOOR SUNDA KELAPA – NAAR ZEILVRACHTSCHEPEN EN SJOUWERS

De bekroning van een bezichtiging van Oud-Batavia is een bezoek aan de schilderachtige vrachthaven **Sunda Kelapa** 16 Al in de 15e eeuw deden Europese kruidenhandelaars Jakarta aan. Later werd Sunda Kelapa een belangrijke handelshaven voor de Nederlanders. Al eeuwenlang lijkt de tijd hier te hebben stilgestaan – nog altijd zou Sunda Kelapa door kunnen gaan als het decor voor een van de korte verhalen van Somerset Maugham of Joseph Conrad.

Nadat u bij de ingang een kleine bijdrage hebt betaald, stapt u midden in het drukke haven-

leven. Hijskranen en andere mechanische hulpmiddelen zijn onbekend in Sunda Kelapa. Terwijl havenarbeiders de vracht lossen en met meterslange houten balken op smalle, wiebelende loopplanken balanceren, worden aan de schepen reparaties uitgevoerd. Zo'n zeventig à tachtig rondbuikige houten vrachtzeilschepen liggen afgemeerd aan de 2 km lange kade – een in de frisse bries van de Javazee wiegend woud van masten, zo ver u kunt kijken. De meeste een- en tweemasters zien er prachtig uit, toch liggen er vanzelfsprekend ook enkele wrakken, die slechts blijven

Geen kranen maar sjouwers lossen de schoeners in de zeilvrachthaven Sunda Kelapa

WANDELING OP DE GUNUNG BROMO

Informatie

Begin: Cemero Lawang

Lengte: Heen en terug ca. 6 km

Duur: 2-3 uur

Moeilijkheidsgraad: eenvoudig tot gemiddeld

Belangrijk: Hoofdlamp niet vergeten. Omdat de temperatuur in het nationaal park tot bijna

het vriespunt kan dalen, moet u bij deze nachtelijke wandelingen beslist een warm jack dragen. Wie de zonsopkomst op de Bromo wil meemaken, moet tegen 4 uur uit Cemero Lawang vertrekken, uit Ngadisari al tegen 3 uur.

Heenreis: zie blz. 235

Accommodatie: zie blz. 235

Andere tochten: zie blz. 237

De afstand van Cemero Lawang naar de bodem van de krater bedraagt 3 km, wat gelijkstaat aan een klein uur te voet. Indrukwekkend is de wandeling (of desgewenst de ponyrit) naar de Bromo in de vroege ochtenduren, als er boven de Zandzee nog dichte nevelbanken hangen.

Wit gemarkeerde stenen dienen als oriëntatiepunt bij het doortrekken van de **Tenggerkrater**. Het eerste stuk voert door de Zandzee (zie blz. 234) en vervolgens over een reusachtig veld van gestolde lavastromen naar de hogere, naast de Bromo gelegen Gunung Batok; bij de **hindoe-**

Een Batakhuys heeft drie verdiepingen – de familie woont op de middelste verdieping, tussen de onderwereld en de godenwereld

Informatie

Internet: www.samosirtourism.com.

Accommodatie

De hotels zijn overwegend gevestigd op het schiereiland Tuk Tuk; ook enkele in Ambarita.

Plek om te ontspannen – Tabo Cottages: Tuk Tuk, tel. 0625 45 13 18 en 0813 75 74 81 72, www.tabocottages.com. Stijlvol bungalowpark in Batakstijl met sfeervolle kamers (warmwaterdouche/wc); terrasrestaurant met Indonesische, Duitse en vegetarische specialiteiten (Rp 25.000-60.000). Bij het ontbijt wordt zelfs eigengebakken volkorenbrood geserveerd. Fraaie tuin met zwembad en zonterras met zwemgelegenheid in het meer. Het Duits-Indonesische echtpaar Annette en Anto geeft tips voor uitstapjes en verhuurt motoren. 2 pk met ontbijt Rp 390.000-700.000.

Aan het meer – Hariara Guest House: Tuk Tuk, tel. 0625 45 11 83, www.facebook.com/

hariara.guesthouse. Aangenaam familiepen-sion met ruime kamers, mooie tuin, steiger aan het water voor zwemmers. 2 pk met ontbijt Rp 175.000.

Voor backpackers – Samosir Cottages: Tuk Tuk, tel. 0625 45 11 70, www.samosircottages.com. Kamers van uiteenlopende grootte en kwaliteit, goed restaurant, zwembad, fraaie ligging aan het water. Geliefd bij jongeren. Excursies en ticketservice, motorverhuur. 2 pk met ontbijt Rp 165.000-425.000.

Voor wie rust zoekt – Thyessa Guest House: Ambarita, tel. 0625 700 04 43, www.flowerof.samosir.com. Gasthuis met 15 onberispelijke kamers, verdeeld over 3 moderne gebouwen. Warmwaterdouche en wc, in het restaurant worden onder meer *home made Spaetzle* geserveerd. Rustig gelegen aan de oever. De vriendelijke en zeer behulpzame uitbaters spreken Engels. 2 pk met ontbijt Rp 140.000-285.000.